

KÖNYVISMERTETÉS

SALLER, KARL: *Leitfaden der Anthropologie*

(2., teljesen átdolgozott kiadás. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart 1964, pp. 550, 398 ábrával. Ára 68. — DM)

SALLER professzor 1930-ban kiadott „Leitfaden der Anthropologie” című könyvének újabb kiadása. Szerzője az első kiadásból úgyszólván csak a címet tartotta meg, mert az új kiadást szinte teljesen újonnan írta. Az antropológiát tanuló hallgatók igényeinek kielégítésén messze túlmegy. Sok jó adatával, kitűnő ábraanyagával könyve az oktató és a kutató szakember számára egyaránt használható. A szerző modern, humánbiológiai irányzatot juttat érvényre könyvében. Száz évvel ezelőtt — mint írja — az antropológiát az ethnológia és az őstörténet természettudományos kiegészítőjének lehetett tekinteni. Ma azonban a fizikai embertant természettudományos szemlélete, biológiai problémaköre egyértelműen a természettudományok közé helyezi. Megtartja régi kapcsolatát a társadalomtudományok említett ágaival, és kiegészíti azt az orvostudománnyal való szoros kapcsolata. — Ezt a felfogást tükrözi a könyv, amely négy részre tagozódik.

Az első, bevezető részben a szerző az *antropológia fogalmát* tárgyalja, érintve az antropológia fő fejezeteit.

A második rész az *antropológia alapjai* címet kapta. Ennek első fejezete, az *élet alapjai*, az örökléstan legfontosabb kérdéseit tárgyalja. A cytogenetikai, génkémi alfejezet az *öröklődő anyag sajátosságait* ismerteti részletesen, biokémiai alapokon. A következőkben az öröklődés mechanizmusát mutatja be. A MENDEL-szabályok illusztrálására számos ábrát közöl, köztük néhány családfát, amelyeken egy-egy jelleg (betegség) öröklésmenetét kísérhetjük nyomon. — *A mutációkat* a legújabb kutatási eredmények alapján filogenetikai vonatkozásaival együtt tárgyalja meg a szerző. — Ezek után az *öröklődés megvalósulásáról*, az egyén és a környezet számos kapcsolatáról, az ikervizsgálatokról ír a phäno-genetikai, alakotani alfejezetben.

A következő fejezet *Az ember alapjai* címet viseli. Ez a származástani fejezet újszerű tagozódásával hívja fel magára a figyelmet. *Az atomtól az élethez* című alfejezetben a földtörténeti korszakok érintése után az anyag kémiai fejlődéséről, a főbb vegyületesoportok kialakulásáról olvashatunk. — *A származástörténet rendje* című alfejezetben a fajok kialakulásának, a származási kapcsolatoknak az igazolására többek között az állati fehérjék jellegzetességeit is leírja a szerző (precipitin-reakció, immunelektrophoresis), majd a rassz- és típuskeletkezés problematikájára tér át. — *Az ember rokonsági köre* című alfejezetben geológiai táblák segítségével mutatja be a főemlősök megjelenési korát, majd részletesen tárgyalja őket és megadja elterjedési területüket is. Jelentős terjedelemben tárgyalja az Australopithecusokat, figyelembe véve a legújabb kutatási eredményeket is. Itt is és a további leletek bemutatásánál számos kevésbé ismert képet, vázlatot ad közre a szerző. Az alfejezet végén az *emberré válás* földrajzi helyéről esik szó. — E fejezet utolsó alfejezete szokatlan címet kapott: *Az állat az emberben*. A szerző itt az ember kialakulásáról, a speciálisan emberi bélyegek megjelenéséről ír, sorra véve az e tekintetben legfontosabbakat.

A harmadik, módszertani fejezetben az *ember jellegeit* tárgyalja meg a könyv. A *módszertani alapvetésben* először a *morfológiai* módszereket ismerteti. Ennek során előbb a vizsgálati eszközök, mérőműszerek bemutatására, használatuk módjának leírására kerül sor, és ezután tér rá az élőkon, ill. csontanyagon végzendő vizsgálatok tárgyalására. Ez a fejezet eléggé bő. Részletes leírásaival, gazdag ábraanyagával és táblázataival, ügyesen összeállított vizsgálati lapjaival tankönyvszerű összefoglalását adja a kvantitatív és kvalitatív vizsgálatoknak, és különösen a kezdő szakembereknek a kezébe ad hasznos vezérfonalat. — A *fiziológiai* módszerek között a precipitin-reakcióval, az elektrophoresises haptogloblin-vizsgálattal és a vérsoportkutatással foglalkozik részletesen a szerző. — Terjedelmes a *statisztikai* módszereket ismer-

tető rész is, amely a legmodernebb ilyen módszereket is tárgyalja és a *grafikus ábrázoláshoz* is jó támpontokat ad.

Ezután a könyv egyik legnagyobb fejezete következik: itt tárgyalja a szerző a *legfontosabb embertani jellegeket*. Érdekes és újszerű megállapításokat tartalmaz már az első alfejezet is, amely az *alkatról és a fejformáról* szól. A szerző törzsfjlődési síkon közelíti meg a problémát. Az egyenes testtartást, a különböző típusok kialakulását, a természet és más szomatikus jellegek különböző előfordulását az egyes rasszok körében, majd a fej alakját, a fej különböző antropológiai bélyegeinek megjelenését végig ilyen felfogásban tárgyalja. — A *testfelületről* (kül-takaróról) írott alfejezet a papilláris minták ismertetése mellett a szem és a haj, ill. a testszőrzet jellegzetességeit és a szinkomplexiót is tárgyalja. — A *vér- és fehérjestrukturáról* szóló alfejezet nagy érdeklődésre tarthat számot, mert a problémakör igen modern, részletes összefoglalását adja. A módszertani vonatkozású kérdések mellett mind a vércsoportok, mind pedig az újabban felfedezett vérfelületulajdonságok különböző populációkban való megoszlásáról is tájékoztat. — A *zsigerek* antropológiai jellegzetességei mellett jelentős terjedelemben foglalkozik a szerző az *agy antropológiájával és a lelki sajátosságokkal*.

A könyv harmadik része („*Az antropológia leletei*”) az antropológia két nagy problémaköréről: az *alkatról és a rasszokról* szól. Az *alkattani* fejezetben a szerző tágan értelmezi és széles körben tárgyalja meg a problémát. Előbb az alkattan különböző típusait mutatja be, elsőként a *nemi típusokat*, utánuk a *csíralemez-típusok* következnek, a SHELDON-féle alkattípusok részletes bemutatásával, majd a *vegetatív-típusok*, részletesen érintve az endokrinológiai vonatkozásokat. Mindezek alapján *részlettípusokról* is ír a szerző. — E fejezethez kapcsolódik az *életkorok* alkattípusokat alakító hatásának ismertetése, amelyek során a szerző csak az élet progresszív szakaszát tárgyalja részletesebben. Kár, hogy ebben, az életkorok antropológiájáról írt fejezetben, nincs egy rész, amely a gerontológiai vonatkozásokat is bemutatná.

Aránylag nagy terjedelmű részt találunk a *környezetnek az alkatra gyakorolt alakító hatásáról*. A *fizikai* tényezők és az életritmus közötti összefüggések, a napi és évszakos változások, az időjárás és a klíma számos hatása mind szerepelnek itt. — Nagyon érdekes a *táplálkozás* és az alkat közötti összefüggések tárgyalása. — A *foglalkozásnak, a sportnak*, továbbá az *emberi társadalom kialakulásának* is van alkat-alakító hatása, ezekről is olvashatunk a könyvben.

A harmadik rész második nagy fejezete az *emberiség rasszait*, azok kialakulását ismerteti. Néhány bevezető gondolat után a *Homo primigenius* című alfejezetben a neanderthali formákat részletezi, majd a rasszgenézis kapcsán a Primigenius alakkör fejlődési tendenciájáról ír. — A *Homo recens* alfejezet mintegy 100 oldalon foglalkozik az emberiség rasszaival, azok kialakulásának problémájával. A rasszok rokonsági kapcsolatait KROEBER módosított vázlatán mutatja be, majd néhány kultúrhistoriai vonatkozás érintése után a „*rassztörédekekről*” ír.

A továbbiakban a „*fekete főtörzs*” alfejezetben a különböző néger csoportokról ad általános jellemzést.

A „*sárga főtörzshöz*” — amely szerinte a ma élő emberiség 40 százalékát adja — a következő rasszokat sorolja: 1. indiánok, 2. eszkimók, 3. törökök — tatárok, 4. mongolok (kínaiak), 5. japánok és 6. malajiak.

A „*fehér főtörzs*” két nagy csoportja közül az *ázsiai—afrikai csoportba* 1. az indo-afghánok, 2. a szemiták, 3. az előázsiai rassz, 4. az iráni-skytha csoport, 5. az ugorok és 6. a hamiták kerültek. — Az *európai csoportban* a *Homo recens* több formája szerepel (figyelembe véve a kihalt alakokat is). A rendszerezésnél Európa késő-paleolitikori rasszait három nagy csoportra osztja: egy túlnyomórészt közép-hosszúfejű (Cromagnon-rassz), egy igen-hosszúfejű és egy rövidfejű csoportra. Ezután részletesen ír a szerző a rasszok kialakulásáról egy etnikai-kultúrtörténeti részben és ebben mutatja be a mai európai népeket is. — Ide kapcsolódik a *rasszok közös és eltérő vonásait* tárgyaló alfejezet, amelyben a rasszok és a kultúra közötti összefüggésekre is bőségesen találunk utalást. — Nagy kár, hogy a szerző ebben a taxonómiai fejezetben eltér a biológiai szisztematikában szokásos földrajzi elnevezési elvtől és etnikai csoportokat szerepeltet a rendszerében. — Az *emberi népesség fejlődéséről* szóló alfejezet számos demográfiai adatával, demográfiai prognózisával különleges érdeklődésre tarthat számot.

Így jutunk el a könyv negyedik részéhez, amelyben a szerző az *antropológia végkövetkeztetési* címszó köré gyűjti össze az antropológia gyakorlati alkalmazásairól elmondandókat.

Az *alkalmazott antropológia* fejezetben előbb az antropológia kutatási eredményeinek a *mindennapi életben való felhasználásáról* ír. A táplálkozás mennyiségi és minőségi szabályozásáról, a fizikai mozgások, a munkamozdulatok, a testnevelési- és sportfoglalkozások helyes mozgásainak kialakításánál, a ruházati konfekcióiparban, a járművek belső berendezésénél a bűtoriparban stb., stb. figyelembe vett antropológiai vizsgálati eredményekről olvashatunk itt érdekes, újszerű adatokat. — Ugyancsak itt kerülnek tárgyalásra az antropológia *jogi alkalmazási* lehetőségei is, elsősorban a származásmegállapítási vizsgálatok.

Az *eugenika* fejezetben az *öröklődő anyag környezetéről* ír a szerző, vagyis az embert körülvevő világról, a Föld általános adottságairól, a tápanyagok megtermeléséről, az atomenergia felhasználásáról, a népesedésről. A népesség jólétének emelése érdekében kidolgozandó terveket a kérdéses ország adottságaihoz kell szabni, — írja a könyv. E helyen részletezi a szocialista és nem szocialista, valamint a fejlődő országok gazdasági viszonyait. — A *kvantitatív eugenika* alfejezetben a családtervezés kérdéseit, a *kvalitatív eugenika* alfejezetben pedig a mutáció-prophylaxis kérdéseit tárgyalja. Határozottan elítéli a „rasszhygiéne biológiailag igazságtalan irányzatát”. — A *privát eugenika* alfejezet a házastárs kiválasztásáról, ill. a foglalkozás megválasztásáról szól.

A *személyi antropológia* című, befejező fejezetben az egyén és a populáció kapcsolatát tárgyalja a szerző, és ennek során visszatekint a könyv főbb fejezeteire. Mindezek végső fokon a „minden emberi”-nek a sokarcúságát igazolják.

A könyvhöz *irodalomjegyzék* és *tárgymutató* is tartozik.

A szerző kiváló szakmai tudással, több évtizedes egyetemi tanári pályájának gazdag tapasztalatait felhasználva, igen jó didaktikai érzékkel állította össze könyvét, amely így a hatalmas anyaghoz képest aránylag rövid, de jól használható, modern szemléletű áttekintést ad a mai antropológiáról.

DR. EIBEN OTTÓ